

Torrö

Natur

I perfekt lä för östan kurar Torrö tryggt innanför Hasselö-Sladö. Geografiskt tycks ön som en avknoppning från Hasselö. De båda öarna är åtskilda endast av ett smalt sund. Just här är Hasselö lika söndertrasad i strandkanten som Torrö och i övrigt är de båda öarna mycket lika, som syskon i olika ålder. Av de närmast omgivande öarna hör endast Barnskären, Törneskär och Gjusklubben till Torrö. Malmöarnas vatten sträcker sig till öster om Rågholmarna, ja, tom innanför Brännholmen och Stocksundsholmarna, nästan upp på Hasselöstranden. Från farleden mellan Malmöarna och Hasselö är det svårt att urskilja Torrö som en egen vattenomfluten ö. Den smälter helt ihop med det stora bakomliggande Hasselölandet.

Merparten av öarna i Smålands skärgård har namn efter naturförekomster eller -betingelser. Det finns flera Torröar, men ingen gör så mycket skäl för sitt namn som just detta Torrö i Loftahammar socken. Ön domineras helt av kala berghällar och torr hållmark. Lövinslaget är försvinnande litet. Men, kontraster finns trots allt. Mitt i den torra, låga och vindpinade krattskogen på öns västra sida, glittrar en vattenspegel bland tallstammarna. Gula näckrosor i mängd bryter färgskalan liksom det saftiga gröna gräset som frodas just i den lilla dammens kant.

Hela Torrö utgörs på sätt och vis av en enda sönderskuren granitklippa som inlandsisen slipat och polerat lite på, men inte ägnat någon större möda. De högsta punkterna sticker 15 meter över vattenytan. Det inre av ön är en aldrig slutande berg-och-dalbana av sönderskurna klippvallar och snårig skog. I norr och väster smiter flacka hållar omärkligt ner under vattenytan. Lika flacka och välpolerade klippgolv breder ut sig även lite högre upp på land.

Historia

Förhistoria

Mycket tyder på att skärgården runt Torrö under förhistorisk tid befolkats åtminstone sommartid i samband med fiske- och jaktexpeditioner. På Södra Malmö är spåren ovanligt koncentrerade och fantasieggande. Högt uppe i skogen på öns nordvästra del ligger idag mäktiga rösen och stensättningar. Gravar av detta slag är vanligtvis från bronsålder eller tidig järnålder. Då nådde vattnet långt högre upp på land än idag och skärgården såg mycket annorlunda ut. Vid bronsålderns början stod vattnet ungefär tio meter högre än idag. Då var Torrö var

inte så stort, men dock med näsan över vattenytan. På öns östra strand, innanför Barnskären ungefär, ligger en stensamling som troligen är resterna av en grav, en sk stensättning, som lagts upp efter det att landet rest sig än högre ur havet. Tyvärr har stensättningen skadats så under årtusendenas lopp, att det är svårt att exakt avgöra äktheten idag. Den är rund och stor, hela sex meter i diameter och halvmeter hög; en stor grav på en liten ö.

Bosättning

Så arealmässig små -och magra- öar som Torrö, har inte utgjort tillräckligt underlag för ett hushåll och därför inte koloniserats under medeltid, som de större och bärkraftigare öarna. Småöarna har vanligtvis inkorporerats i de stora hemmanen som utöar. Vanligtvis nyttjades dessa för bete. Var betet magert och ön låg avlägset, blev det får och getter som befolkade ön sommartid. Låg den nära och var rik på saftigt gräs, fick korna tillträde.

När Torrö först befolkades vet vi inte och inte heller av vilken anledning. Merparten små utöar tas i anspråk för bosättning först under 1800-talet. Men redan 1730 görs en avmätning över ”Toorrö” för skattläggning, vilket betyder att ön varit bebodd en tid. Avmätningen består av en mycket enkel karta, tecknad i vackert sepia-brunt och med nödvändiga taxeringsuppgifter nedskrivna med driven, men svårtläst piktur. Detta är den enda äldre lantmäterikarta som finns över ön. Beskrivningen av ön är enkel och koncisk: ”Torrön består mest över allt av berg och ...mark med qwalltall.” ”Uppå denna ö är uppbyggt ett litet torp bebos av Håkan Andersson...” En hussymbol är utritad just innanför det lilla gloet på öns norra udde, där den äldre bebyggelsen än idag ligger. Bredvid Hussymbolen finns ett inhägnat änggårde, motsvarande den lilla igenvuxna gräsyta som finns strax öster om dagens bebyggelse. I texten är ängen omnämnd som hårdvall. Det finns ingen åker, men skulle nog gå att gräva upp, skriver den nitiske lantmätaren. Även vedbrand är det ont om -återigen var det qwalltall som gällde- och därmed heller inget byggnadstimmer. Mulbetet är magert, räcker knappt till två kor. Det finns också fyra notvarp som ger gädda och abborre, även för avsalu. Det låter fattigt och magert värre. Men ändock taxeras Torrö till ½ parm hö, 2½ knippen torra gäddor och 1½ knippe torr fisk, till ett värde av 2 Daler.

Torrö tycks märkligt nog ursprungligen ha varit utö till hemmanet Torrö i Östra Eds socken i Östergötland. Det stora Torrö var i all modern tid ett lotshemman, en av de viktigaste lotsstationerna utmed kusten. Till Torrö hörde av outgrundlig anledning några utöar på mycket långt avstånd från stamfastigheten; Torrö utanför Hasselö och Trässö och Värmansö söder om Askö. Men denna tillhörighet ger ingen förklaring till den tidiga bosättningen. Var kolonisation av Torrö ett sätt för lotsarna att trygga sin försörjning av fisk och strömming, ett lotsarnas alldeles eget fiskeri. De kunde under alla omständigheter inte nyttja ön intensivt, den lågt för långt bort.

På 1945 års ekonomiska karta är hustomten inhägnad med ladugården som del av gränsen. I ladugården fanns plats för två kor, vilket betyder att betet trots modernt jordbruk inte förbättrats sedan början av 1700-talet. Änggårdet från 1730 finns kvar som åker, men har fått sällskap av flera andra små och synnerligen amöbaformade åkerlappar, insprängda mellan bergknallarna runt om på ön. Några av åkrarna är helt säkert utdikade sank- eller mossmarker. Åkerlapparna förbinds

av en enkel brukningsväg. Invid stranden i öster finns röjningsrösen som tyder på försök till ytterligare åker eller äng vid okänd tidpunkt. Det finns två bostadshus och bodar ligger vid stranden.

Basen i försörjningen bör ha varit fiske. Torparen Håkan Anderson betalade ju en stor del av sin skatt i fisk redan 1730. Samtidigt visar kartorna med all tydlighet, hur ynka lite vatten som hör till Torrö. Den äldsta fiskestatistiken från länet är upprättad 1880. I den uppges en fiskare finnas på Torrö utrustad med 60 skötar, dvs han fiskade strömning mest. Han hade ingen not och inga ålredskap. Noten kräver många man för att användas och bottenförhållandena runt Torrö är inte notvänliga. Den mesta fisk tycks han ha avsatt i färskt tillstånd. Enligt tabellen saltade han endast tre tunnor (strömning), men erhåller en inkomst på sitt fiske som motsvarar många andra småöar.

Torrö har aldrig förmått försörja mer än en familj eller ett hushåll. Trots att fisket med tiden kom att betyda allt mer i ekonomin, tituleras ägaren på 1950-talet lantbrukare, och ön födde en häst och två nöter. Frågan är vad hästen användes till på denna synnerligen begränsade ö. 1959 flyttade de sista bofasta från ön. Men, ett icke obetydligt fiske tycks ha utgått från ön även därefter. 1961 uppges en binäringsfiskare, inriktad på fjällfiske finnas på ön.

Drygt 20 år senare, 1984, anläggs en fiskodling vid öns södra udde. För att klara av att sköta odlingen, måste dess ägare bosätta sig på ön. Sedan dess har den lilla obetydliga Torrö åter varit bebott året runt. Fiskodlaren lät 1993-94 uppföra ett bostadshus strax innanför fiskodlingen. Husen på gamla hustomten har därefter övergått till att nyttjas som sommarbostäder.

Bebyggelse

Få öar eller fiskelägen -om något- i hela skärgården överensstämmer så som Torrö med sinnebilderna för hur ett litet och gammalt skärgårdshemman ska se ut. Fiskeläget ligger strax innanför ett litet glo på öns norra spets. Hela hustomten inklusive hamnplanen utgörs av en flack och slätpolerad berghäll som försiktigt glider ner under vattenytan. Bryggor och rödmålade bodar vid sjökanten förbinder land med vatten. Högre upp trycker små och röda stugor ihop sig, sökande lä av varandra. De gamla bostadshusen är ännu bostadshus, men endast sommartid. De gamla uthusen och bodarna -ja, också delar av ladugården- är försiktigt inredda till bostadsrum. Något hus är tom nybyggt. Alla hus, nya som gamla, är hållna i en mycket försiktig skala. De vilar alla nära klipphällen på låga stenmurade torpargrunder. De är rödmålade med vita snickerier och har sadeltak som täckts med tegel. Någon stuga har förstörats något och någon har försetts med förstuga och veranda. Det äldsta huset är det gamla bostadshuset med långsidan mot sjön. Det är uppfört på enkel bredd i två hela våningar av liggande timmer omkring sekelskiftet 1800. Under tidigt 1900-tal moderniserades det och försågs med en rymlig veranda. Ladugården är, liksom merparten ladugårdar, uppförd vid sekelskiftet 1900 med plats för två kor och en häst.

Den karga omgivningen till trots blommar sommartid såväl fruktträd och syrén som jasmin och lupin. Av forna tiders inhägnad återstår i princip ingenting mer än

några grindstolpar av sten, som skulle kunna vara en rest av hägnaden runt det forna änggården.

På öns södra spets reser sig präktig gul villa över omgivningarna. Det är den sk Borgmästarvillan, uppförd vid 1900-talets början som sommarbostad åt borgmästare Holmberg på en av öarna utanför Lysingsbadet i Västervik. Här fanns flera sommarhus av skiftande storlek. Under 1990-talets revs dessa sommarhus, med undantag av borgmästarvillan, som fick ett nytt liv som helårsbostad på södra Torrö. Strax intill den flyttade villan finns idag ett kurs- och konferenscenter, bestående av flera röda stugor strax intill sjökanten. Några av husen som tillhörde fiskodlingen finns också kvar.

Dagsläget

Torrö gamla fiskeläge är idag helt och hållet ett fritidsparadis som vårdas ömt och försiktigt. Ingen bor här året om och ingen fiskar ens säsongsvist från ön längre. Bodar och bryggor tjänar fritidslivet på ön. Bebyggelsen är ännu idag synnerligen småskalig och välhållen. Inget bryter den försiktiga skalan eller den faluröda fasaddominansen.

Den nya ”byn” på södra delen av ön är däremot bebodd året om. Här finns en kurs- och konferensanläggning i liten skala som ökar antalet själar på ön till och från.

De forna små odlingsytorna återerövrar sakta men säkert av omgivningen; mossodlingar blir åter våtmark, röjda torrytor invaderas av snår och träd. Brukningsvägen är en svårfunnen stig och hägnader nedrasade och borta.

Skydd och förordningar

Klass I Natur i östra Småland

Litteratur

Kalmar läns museums arkiv

Lantmäteriets arkiv

Socknar och gårdar i Tjust. Claes-Göran Petersén 2002

Natur i östra Småland. Länsstyrelsen 1997

Sveriges bebyggelse. Kalmar län. 1957